

*Частина 2. Економіка
торговельного підприємства*

**Тема 10. Майнові ресурси
(активи) торговельного
підприємства**

1. Сутність активів торговельного підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності

Активи – ресурси, що контролюються підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, дозволить одержати в майбутньому економічні вигоди (П (С) БО № 2 "Баланс")

Активи підприємства як економічна категорія та об'єкт управління являють собою контрольовані ним економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого капіталу, які характеризуються вартістю, продуктивністю та дохідністю, постійний кругооборот яких пов'язаних з фактором часу, ризику і ліквідності.

Активи підприємства (ряд. 1300 Ф № 1)

Необоротні активи (ряд. 080 Ф № 1)

нематеріальні активи (ряд. 1000 Ф № 1)

незавершені капітальні інвестиції (ряд. 1005 Ф № 1)

основні засоби (ряд. 1010 Ф № 1)

інвестиційна нерухомість (ряд. 1015 Ф № 1)

довгострокові біологічні активи
(ряд. 1020 Ф № 1)

довгострокові фінансові інвестиції
(ряд. 1030 + ряд. 1035 Ф № 1)

довгострокова дебіторська заборгованість (ряд. 1040
Ф № 1)

відстрочені податкові активи
(ряд. 1045 Ф № 1)

інші необоротні активи (ряд. 1090 Ф. № 1)

Оборотні активи (ряд. 1195 Ф № 1)

запаси (ряд. 1100 Ф № 1)

поточні біологічні активи
(ряд. 1110 Ф № 1)

поточна дебіторська заборгованість
(ряд. 1125, 1130, 1135, 1155 Ф № 1)

поточні фінансові інвестиції (ряд. 1160 Ф №
1)

гроші та їх еквіваленти (ряд. 1165 Ф № 1)

витрати майбутніх періодів (ряд. 1170 Ф №
1)

інші оборотні активи (ряд. 1190 Ф № 1)

**Необоротні активи, утримувані
для продажу, та групи вибуття
(ряд. 1200 Ф № 1)**

дебіторська заборгованість за
продукцію, товари, роботи, послуги (ряд.
1125)

дебіторська заборгованість за
розрахунками (ряд. 1130, 1135)

інша поточна дебіторська
заборгованість (ряд. 1155)

Особливості складу майна торговельного підприємства

1. Переважають оборотні активи (торговельне підприємство, виконуючи посередницькі операції, об'єктом своєї праці має товар, який закуповується у постачальника, транспортується до місця реалізації, зберігається та готується до продажу, реалізується споживачеві. Необхідність виконання цих операцій для безперервної реалізації товарів споживачу відповідно до асортименту та якості обумовлює особливості операційного циклу торговельного підприємства та обслуговування його оборотними активами)

2. У складі оборотних активів торговельного підприємства переважають матеріальні оборотні активи, які представлені товарними запасами, запасами інших товарно-матеріальних цінностей, що використовуються як предмет праці; витрати обігу, що відносяться до залишку нереалізованих товарів; витрати майбутніх періодів.

3. Особливості складу грошових коштів підприємства, пов'язані зі статтею активів "каса". На відміну від виробничого, у торговельному підприємстві за готівкові кошти обслуговуються не тільки господарські потреби в межах, передбачених законодавством, а також призначені для проведення безперебійних розрахунків з покупцями в процесі здійснення роздрібної торгівлі.

4. Особливості складу дебіторської заборгованості торговельного підприємства, що пов'язані з природою її виникнення. *Дебіторська заборгованість* постачальників (по отриманих авансах) виникає перш за все в зв'язку з проведенням операцій, пов'язаних з товарним забезпеченням товарообігу підприємства на умовах авансової оплати.

У складі *іншої дебіторської заборгованості* переважає заборгованість бюджету (в зв'язку з сезонною діяльністю певної частини торговельних підприємств та значним коливанням фінансових результатів їх діяльності протягом року) та заборгованість підзвітних осіб-продавців підприємства (у зв'язку з отриманням готівкових коштів для проведення операцій по прийому склотари, закупівлі сільгосппродуктів тощо).

5. Обсяг необоротних активів торговельного підприємства в загальному складі майна посідає значно меншу частку порівняно з оборотними активами і представлений основними засобами. Це пов'язано з тим, що основні засоби торговельного підприємства призначені для створення умов щодо обслуговування покупців та зберігання товарів. Основні засоби, що використовуються в процесі діяльності торговельного підприємства, не завжди є його власністю і, відповідно відображаються в його балансі.

2. Сутність, класифікація та особливості відтворення основних засобів торговельного підприємства

Основні засоби – це основна складова необоротних активів торговельного підприємства.

Необоротні активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що багаторазово беруть участь у процесі операційного циклу та переносять частинами свою вартість на вартість реалізованих товарів (робіт, послуг).

Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів та послуг (П(С)БО № 2 "Баланс")

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

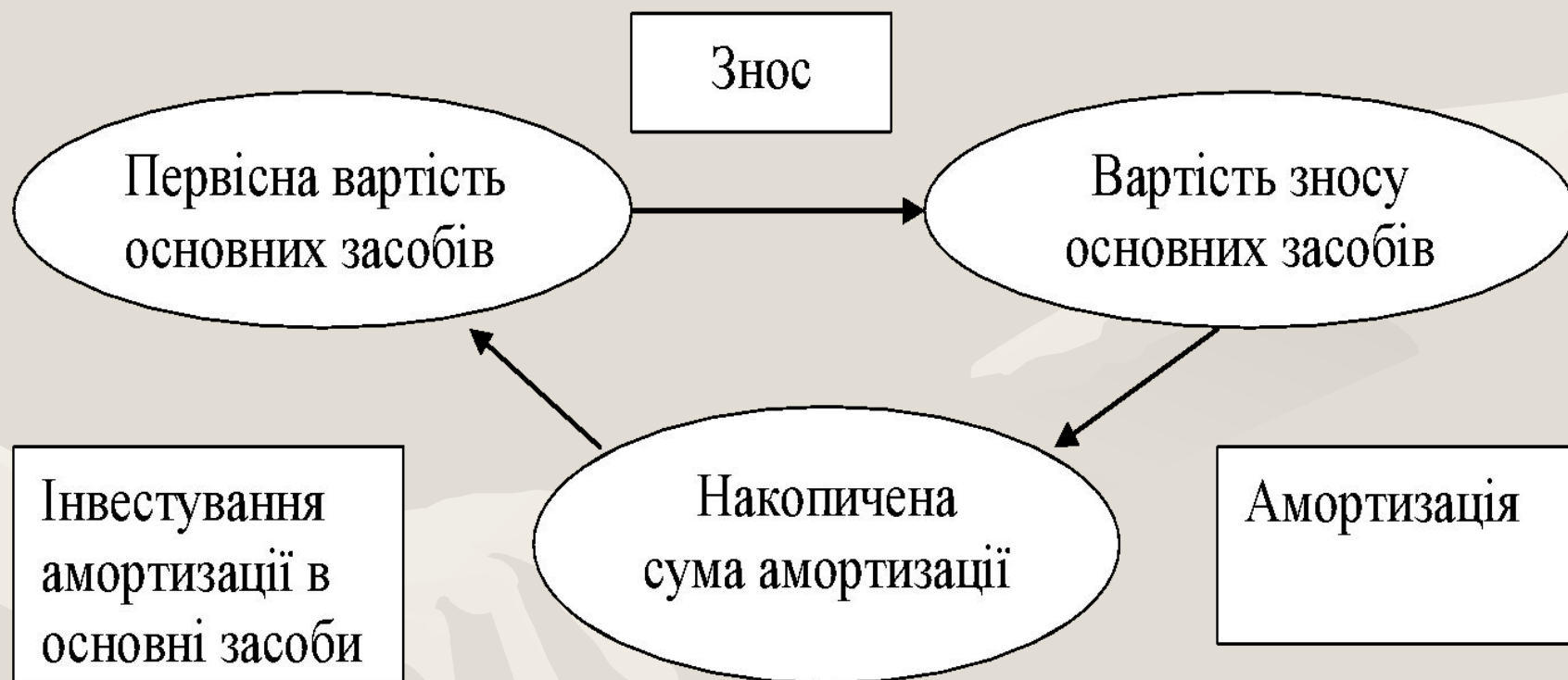

Основні засоби – матеріальні активи, які утримуються підприємством для використання у виробництві або постачанні товарів, для здачі в оренду іншим особам або для адміністративних цілей і використовуються протягом періоду більше одного року.

Класифікація основних засобів

Кругооборот основних засобів являє собою процес поступового відновлення їхньої вартості через механізм амортизаційних відрахувань.

Знос основних засобів – це часткова або повна втрата їхніх споживчих властивостей та вартості в процесі використання й утримання.

Амортизація – це систематичний розподіл вартості необоротних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (П(С)БО 7).

Методи нарахування амортизації

- Прямолінійний метод
- Метод зменшення залишкової вартості
- Метод прискореного зменшення залишкової вартості
- Кумулятивний метод
- Виробничий метод

Прямолінійний метод

$$A_p = \frac{B_a}{СКВ} \quad B_a = ПВ_{03} - ЛВ_{03}$$

A_p – річна сума амортизаційних відрахувань;

B_a – вартість, що амортизується;

СКВ – строк корисного використання об'єкта основних засобів;

ПВ₀₃ – первісна вартість об'єкта основних засобів;

ЛВ₀₃ – ліквідаційна вартість об'єкта основних засобів.

Метод зменшення залишкової вартості

$$A_p = ZV_{03}^n \times HA_p$$

$$HA_p = 1 - \sqrt[n]{\frac{ЛВ_{03}}{ПВ_{03}}}$$

ZV_{03}^n – залишкова вартість об'єкта основних засобів на початок звітного періоду;

HA_p – річна норма амортизації.

Кумулятивний метод

$$A_p = B_a \times КУК \quad КУК = \frac{t_i}{СЧР}$$

КУК – кумулятивний коефіцієнт;

t_i – кількість років, що залишилися до кінця строку експлуатації об'єкта основних засобів;

СЧР – сума чисел років корисного використання об'єкта основних засобів;

******* – **КУК** розраховується для кожного року корисного строку експлуатації об'єкта основних засобів.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості

$$A_p = ZV_{03}^n \times HA_p^{СКВ} \qquad HA_p^{СКВ} = 2 \times \frac{1}{СКВ}$$

$HA_p^{СКВ}$ – річна норма амортизації, яка розрахована на основі строку корисного використання об'єкта основних засобів.

Виробничий метод

$$A_m = O_n \times BSA \qquad BSA = \frac{B_a}{O_n^3}$$

A_m – місячна сума амортизації;

O_n – місячний обсяг продукції (робіт, послуг);

BSA – виробнича ставка амортизації;

O_{zn} – загальний обсяг продукції (робіт, послуг, який передбачається на підприємстві виготовити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Групи основних засобів (Податковий кодекс України)

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
Група 1 - земельні ділянки	-
Група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
Група 3 - будівлі	20
споруди	15
передавальні пристрої	10
Група 4 - машини та обладнання	5
з них:	
електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони, в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 грн.)	2
Група 5 - транспортні засоби	5
Група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
Група 7 - тварини	6
Група 8 - багаторічні насадження	10
Група 9 - інші основні засоби	12
Група 10 - бібліотечні фонди	-
Група 11 - малоцінні необоротні матеріальні активи	-
Група 12 - тимчасові (нетитульні) споруди	5
Група 13 - природні ресурси	-
Група 14 - інвентарна тара	6
Група 15 - предмети прокату	5
Група 16 - довгострокові біологічні активи	7

Види вартості основних засобів

- **Первісна вартість** основних засобів – це їх історична (фактична) собівартість у сумі грошових коштів або справедлива вартість інших активів, сплачених (переданих) і витрачених для їх придбання (створення).
- **Залишкова вартість** – первісна вартість основних засобів за вирахуванням суми нарахованої амортизації. За залишковою вартістю здійснюється облік основних засобів у балансі підприємства.
- **Справедлива вартість** – це сума, за якою може бути здійснений обмін основних засобів або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими і незалежними сторонами. Визначати справедливу вартість необхідно у разі оприбуткування основних засобів, отриманих у результаті бартерних операцій; оприбуткування вилучених безоплатно основних засобів; зарахування на баланс основних засобів як внесків до статутного фонду.
- **Переоцінена вартість** – являє собою вартість основних засобів після їх переоцінювання. Підприємство переоцінює об'єкт основних засобів, якщо його залишкова вартість значно (більш ніж на 10%) відрізняється від справедливої вартості на дату балансу.
- **Ліквідаційна вартість** основних засобів – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) основних засобів після закінчення строку їх корисного використання, за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією).

Показники оцінки стану та ефективності використання необоротних активів:

Показники зносу необоротних активів характеризують стан необоротних активів за ступенем зносу та придатності до використання в господарському процесі.

Показники інтенсивності оновлення необоротних активів характеризують рух необоротних активів на підприємстві, рівень та швидкість їх оновлення.

Показники ефективності використання необоротних активів характеризують ефективність їх використання в господарському процесі.

Показники стану необоротних активів підприємства

Коефіцієнт зносу основних засобів ($KЗ_{оз}$)	$KЗ_{оз} = \frac{З_{оз}}{ПВ_{оз}}$ де $З_{оз}$ сума зносу основних засобів; $ПВ_{оз}$ первісна вартість основних засобів
Коефіцієнт придатності основних засобів ($KП_{оз}$)	$KП_{оз} = \frac{ЗВ_{оз}}{ПВ_{оз}}$ де $ЗВ_{оз}$ залишкова вартість основних засобів
Коефіцієнт амортизації нематеріальних активів ($KA_{на}$)	$KA_{на} = \frac{A_{на}}{ПВ_{на}}$ де $A_{на}$ сума амортизації нематеріальних активів; $ПВ_{на}$ первісна вартість нематеріальних активів;
Коефіцієнт придатності нематеріальних активів ($KП_{на}$)	$KП_{на} = \frac{ЗВ_{на}}{ПВ_{на}}$ де $ЗВ_{на}$ залишкова вартість нематеріальних активів

Показники інтенсивності оновлення необоротних активів підприємства

<p>Коефіцієнт введення в дію необоротних активів (<i>КВД_{на}</i>)</p>	$КВД_{на} = \frac{НА_{вд}}{НА_{к}}$ <p>де $НА_{вд}$ сума введених в експлуатацію необоротних активів за період; $НА_{к}$ вартість необоротних активів на кінець періоду</p>
<p>Коефіцієнт вибуття необоротних активів (<i>КВ_{на}</i>)</p>	$КВ_{на} = \frac{НА_{е}}{НА_{п}}$ <p>де $НА_{е}$ вартість необоротних активів, які вибули за період; $НА_{п}$ первісна вартість необоротних активів на початок періоду</p>
<p>Коефіцієнт оновлення (приросту) необоротних активів (<i>КО_{на}</i>)</p>	$КО_{на} = \frac{НА_{вд} - НА_{е}}{НА_{к}}$
<p>Швидкість оновлення необоротних активів (<i>ШО_{на}</i>)</p>	$ШО_{на} = \frac{1}{КВД_{на}}$

Показники ефективності використання необоротних активів підприємства

Коефіцієнт рентабельності необоротних активів ($KP_{на}$)	$KP_{она} = \frac{\overline{ЧП}}{\overline{НА}}$ де $\overline{ЧП}_{од}$ чистий підприємства; $\overline{НА}$ середня вартість необоротних активів за період
Коефіцієнт продуктивності необоротних активів ($KP_{на}$)	$KП_{она} = \frac{ТО}{\overline{НА}}$ де $ТО$ - обсяг товарообороту
Коефіцієнт місткості необоротних активів ($KBM_{на}$)	$KM_{на} = \frac{\overline{НА}}{ТО}$

3. Оборотні активи торговельного підприємства

Оборотні активи торговельного підприємства являють собою сукупність матеріальних та грошових цінностей (економічних ресурсів) підприємства, що знаходяться в постійному кругообороті, змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, що реалізує підприємство (економічна характеристика).

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців з дати балансу (П(С)БО № 2 "Баланс")

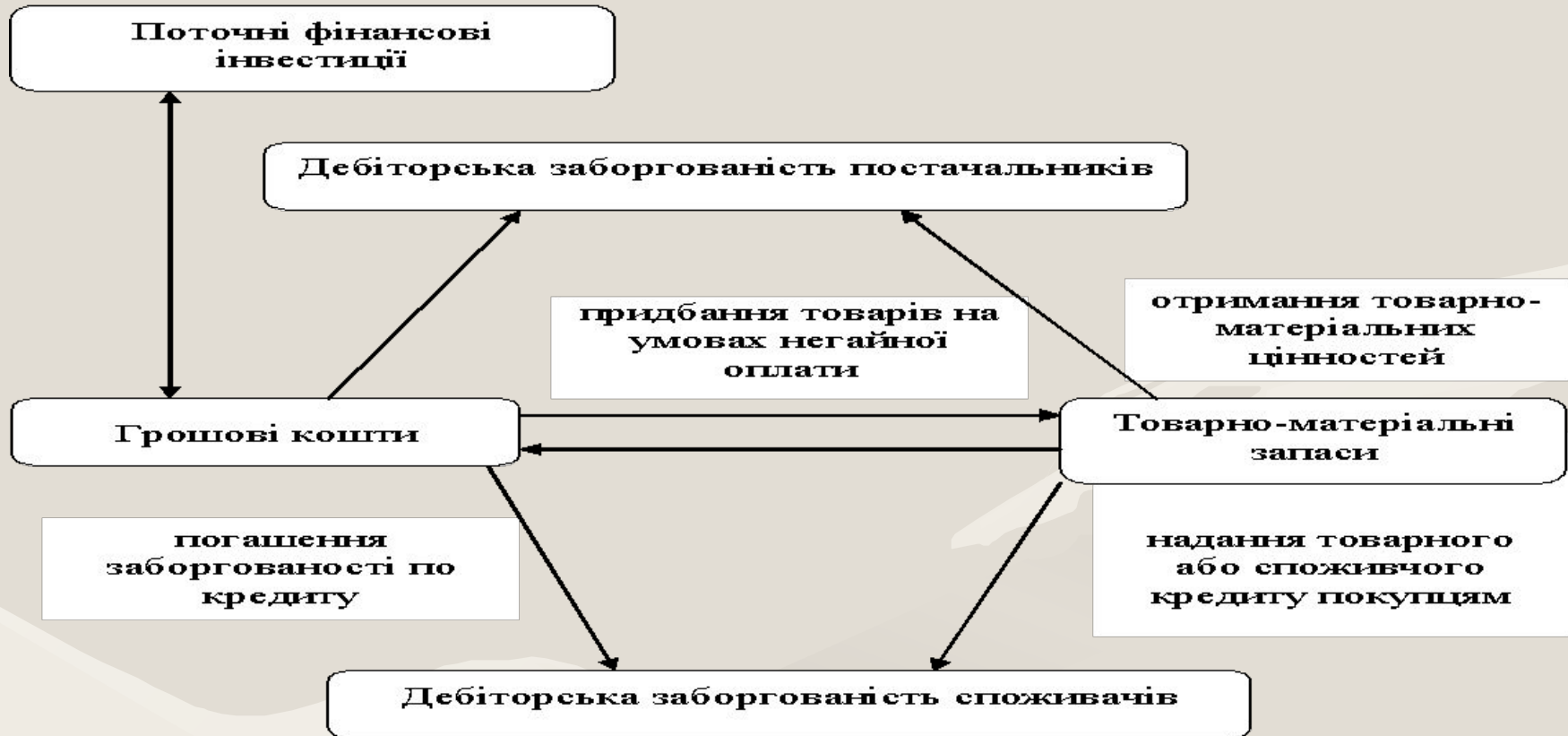
Під *циклом кругообороту* оборотних активів торговельного підприємства прийнято розуміти процес зміни їх матеріально-речової форми, що систематично повторюється. Кругооборот оборотних активів обумовлений зміною матеріально-речової форми активів у процесі обслуговування потреб торговельного підприємства та проведення торговельно-технологічних операцій.

Особливістю кругообороту оборотних активів в торгівлі є відсутність виробничої стадії, тобто сукупності операції пов'язаних з виробництвом на базі придбаних матеріально-технічних ресурсів продукції підприємства. Це обумовлює об'єктивно більш високу швидкість процесу кругообороту, що притаманний торговельній діяльності.

Склад оборотних активів торговельного підприємства

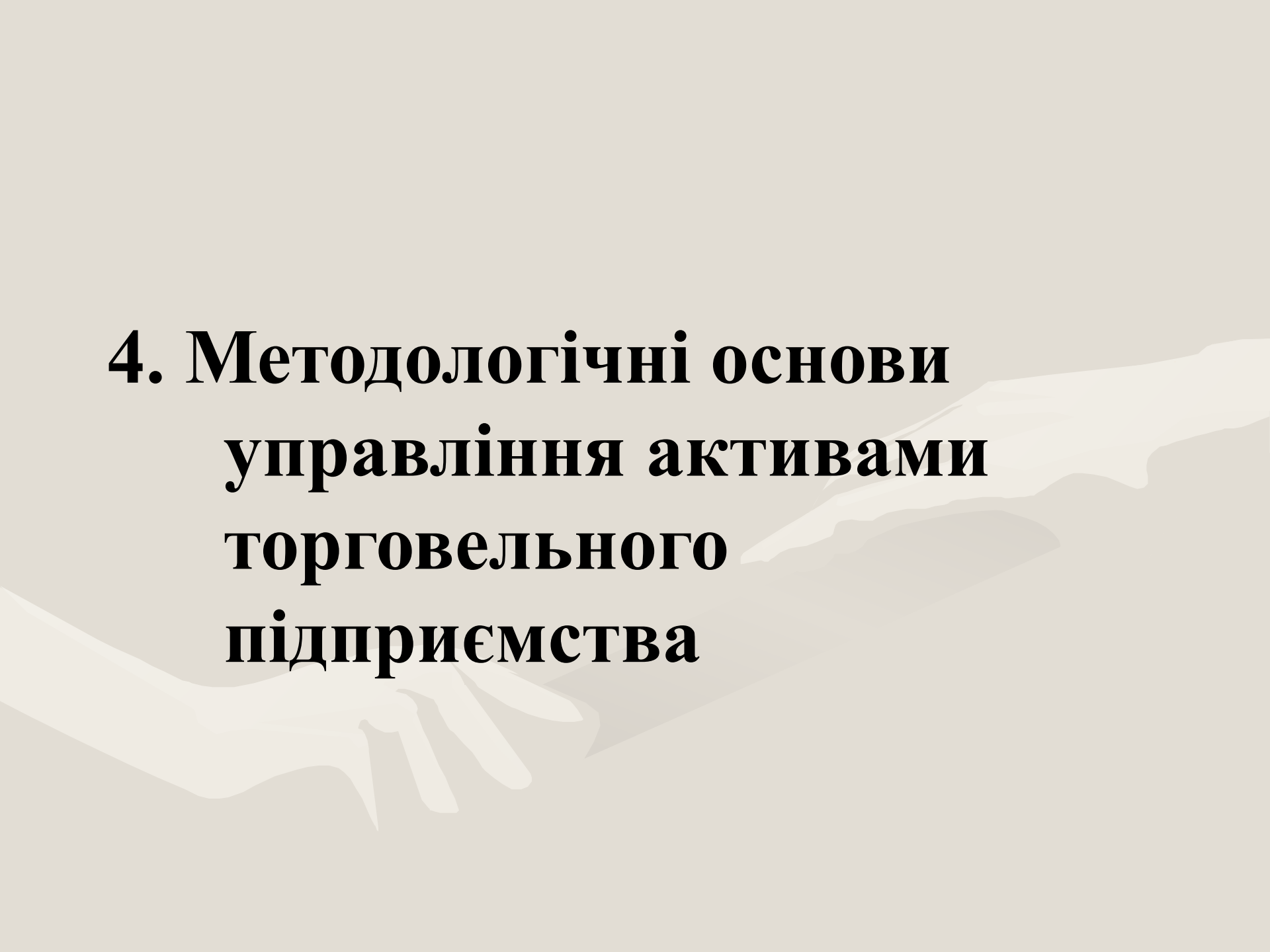
Характер та основні стадії кругообороту оборотних активів торговельного підприємства

Сутність та особливості кругообороту оборотних активів торговельного підприємства обумовлюють задачі та інструменти управління, що необхідно застосовувати в практичній діяльності підприємств.

Порівняльна характеристика оборотних та необоротних активів торговельного підприємства

Необоротні активи		Оборотні активи	
<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
= не підвладні втратам від інфляції	= підвладні фізичному та моральному зносу, в зв'язку з чим втрачають свою вартість	= високий ступінь структурної трансформації	= частина оборотних активів підвладна втраті вартості в результаті впливу інфляції
= присутній менший комерційний ризик втрат в процесі операційної діяльності	= ці активи важко піддаються оперативному управлінню, оскільки слабо мінливі в структурі в короткому періоді	= більш швидко пристосовуються до змін кон'юнктури товарного та фінансового ринків	= тимчасово вільні (надлишково сформовані) активи не генерують прибуток, і утворюють додаткові витрати по їх зберіганню
= захищені від недобросовісних дій партнерів	= вони є слаболіквідними активами	= високий ступінь ліквідності	= матеріальна частина оборотних активів підвладна втратам внаслідок природного убутку
= генерують стабільний прибуток		= легкість управління, основні управлінські рішення потребують короткого проміжку часу	= можливість втрати в зв'язку з недобросовісністю партнерів
= присутні більші резерви значного розширення обсягів операційної діяльності			

4. Методологічні основи управління активами торговельного підприємства

Управління активами являє собою систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з їх формуванням й використанням.

**Мета управління
активами**

**Зростання ринкової вартості
підприємства**

Задачі управління активами

Формування обсягу та складу активів відповідно до визначених темпів розвитку підприємства та показників його діяльності (товарообороту)

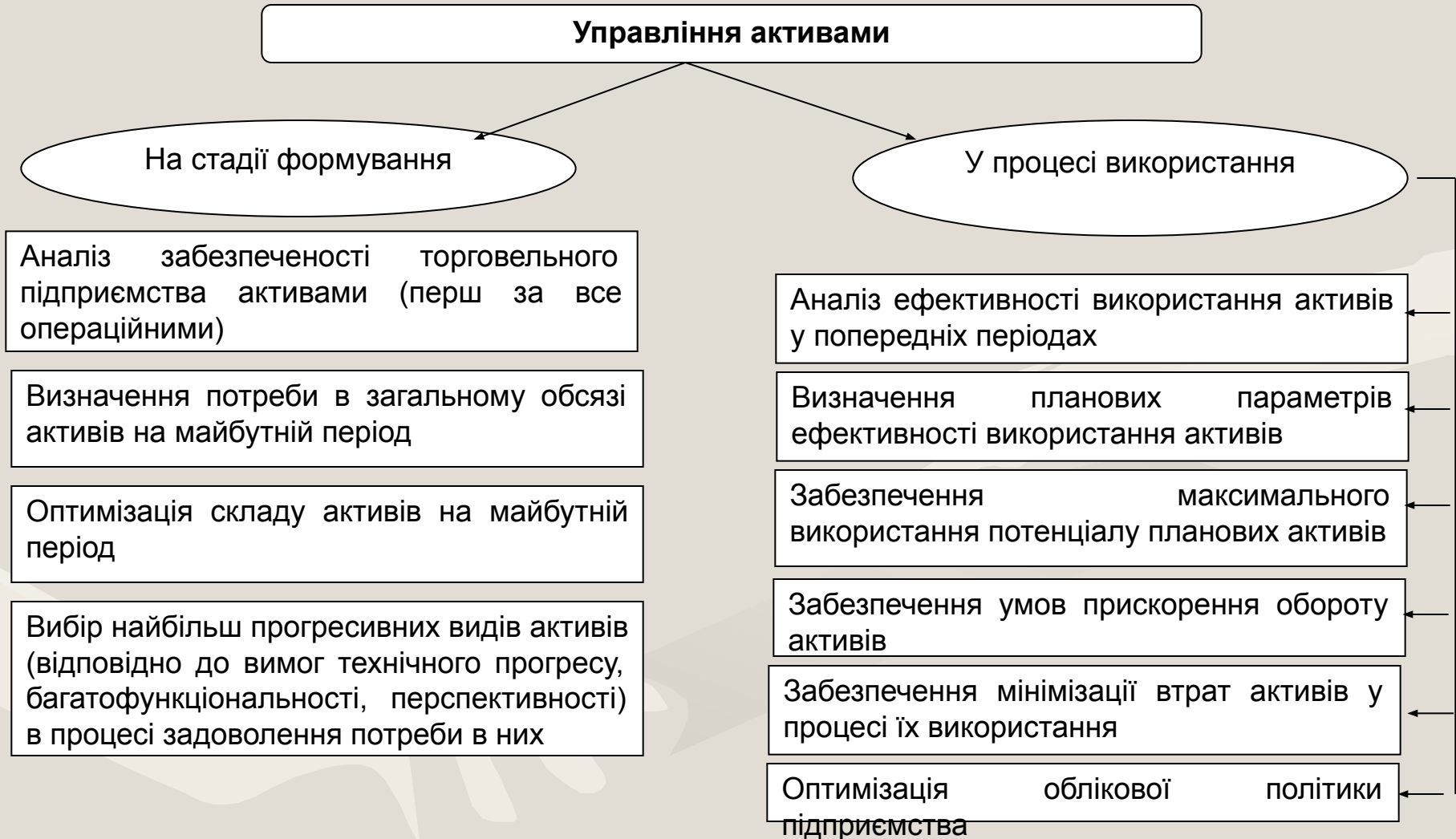
Забезпечення максимізації дохідності (прибутковості) активів при заданому рівні ризику

Забезпечення мінімізації ризику використання активів при заданому рівні їх дохідності (прибутковості)

Забезпечення постійної платоспроможності торговельного підприємства за рахунок підтримки достатнього рівня ліквідності активів

Оптимізація обороту активів

Структурно-логічна модель управління активами

Аналітичні інструменти, що використовуються в процесі аналізу оборотних активів

Етап аналітичної роботи	Перелік аналітичних інструментів						
<p style="text-align: center;">1</p> <p>1. Аналіз динаміки оборотних активів у фактичних та співставних цінах.</p>	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Розрахунок середньоарифметичної або середньої хронологічної вартості оборотних активів:</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Абсолютне та відносне відхилення обсягу оборотних активів</td> <td style="text-align: center; padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Базисне, ланцюгове, середнє</td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Темп росту (приросту)</td> <td style="text-align: center; padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Базисний, ланцюговий, середній</td> </tr> </table> <p>Коефіцієнт співвідношення темпу росту обсягу товарообороту та темпу росту оборотних активів.</p>	Абсолютне та відносне відхилення обсягу оборотних активів	→	Базисне, ланцюгове, середнє	Темп росту (приросту)	→	Базисний, ланцюговий, середній
Абсолютне та відносне відхилення обсягу оборотних активів	→	Базисне, ланцюгове, середнє					
Темп росту (приросту)	→	Базисний, ланцюговий, середній					
<p>2. Аналіз структури оборотних активів по видах активів та оцінка змін, які відбулися.</p>	<p>Розрахунок питомої ваги окремих складових підгруп у складі оборотних активів (відповідно до бухгалтерської та управлінської класифікації):</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Абсолютне відхилення питомої ваги окремих складових підгруп</td> <td style="text-align: center; padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Базисне, ланцюгове, середнє</td> </tr> </table> <p>Порівняльний аналіз складу оборотних активів окремого торговельного підприємства з середньогалузевими показниками, підприємствами-аналогами і конкурентами.</p>	Абсолютне відхилення питомої ваги окремих складових підгруп	→	Базисне, ланцюгове, середнє			
Абсолютне відхилення питомої ваги окремих складових підгруп	→	Базисне, ланцюгове, середнє					

1	2
<p>3. Кількісна оцінка найважливіших факторів, що впливають на розмір оборотних активів</p>	<p>Індексний метод або метод ланцюгових підстановок для оцінки впливу на обсяг оборотних активів (ОБА) таких факторів, як обсяг товарообороту (Т), період обертання (ПОА), кількість днів у періоді (Д):</p> $ОБА = Т \cdot ПОА \div Д$ <p>Метод процентних чисел для оцінки впливу на обсяг оборотних активів змін у складі активів, складі товарообороту (питома вага кредитування покупців), складі закупівельних операцій (питома вага авансування постачальників).</p>
<p>4. Аналіз джерел утворення та напрямків використання оборотних активів.</p>	<p>Розрахунок власних та чистих оборотних активів.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; margin: 10px auto; width: fit-content;"> <p>Аналіз динаміки їх обсягу → Абсолютне та відносне відхилення</p> </div> <p>Розробка шахматного балансу оборотних активів (визначення джерел формування та напрямків використання оборотних коштів).</p>
<p>5. Аналіз ефективності управління оборотними активами</p>	<p>Розрахунок; динамічний, порівняльний та еталонний аналіз системи показників ефективності управління оборотними активами</p>

Власні оборотні активи (власний оборотний капітал) – це частина власного капіталу підприємства, яка спрямована на фінансування його оборотних активів.

$$BOA(BOK) = BK - HA$$

Чисті оборотні активи (чистий оборотний капітал) – це частина власного та довгострокового позикового капіталу підприємства, яка спрямована на фінансування його оборотних активів.

$$ЧОА(ЧОК) = BK + ДПК - HA$$

Послідовність дій, необхідних для планування потреби підприємства в оборотних активах

Обґрунтування потреби в окремих видах оборотних активів

Для формування товарних запасів

Для формування інших матеріальних активів

Для відволікання в дебіторську заборгованість

Для формування грошових активів (резервів)

Розробка балансу оборотних активів, що узгоджує потребу в них з джерелами їх формування